

Kako je nastala ruska nacionalna ideja: ekspanzionistične vojne in francosko razsvetljenje

Alexandre Stroev

Université Sorbonne Nouvelle, UFR LLD, Département LGC, 8 avenue de Saint-Mandé, 75012, Pariz, Francija

<https://orcid.org/0000-0001-7538-0448>

alexandre.stroev@sorbonne-nouvelle.fr

V 18. stoletju je Ruski imperij videl Rim kot model, ki ga je treba posnemati, Osmansko cesarstvo pa kot sovražnika, ki ga je treba uničiti. Francoski in francosko govoreči avtorji, kot so Voltaire, Friedrich Melchior Grimm, Chevalier d'Éon, Jean Sylvain Bailly, Volney, Prince de Ligne, Jean Potocki in drugi, so v svojih delih in v korespondenci s Katarino II. prikazovali Rusijo kot dedinjo antične civilizacije, ki naj bi oživila Grčijo. Vojne proti Turčiji so spodbujale politično in vojaško mitologijo, ki se je razvila v Rusiji in Evropi. Uradni cilj je bila osvoboditev pravoslavnih ljudstev izpod muslimanskega jarma, tj. napad na Krim, Moldavijo in Vlaško ter grške otoke. Nadaljnji cilji so bili zavzetje Istanbula, osvojitve Sirije in Palestine, krepitev ruske prisotnosti na Kavkazu in napad na Perzijo. Nazadnje naj bi si Poljsko razdelili s Prusijo in Avstrijo ter priključili ukrajinska in beloruska ozemlja. Teritorialna širitev in ustanovitev novih mest na jugu države sta Rusom omogočila, da so se predstavili kot potomci Skitov, Sarmatov in Amazonk ter kot zakoniti dediči kijevskih knezov, ki so napadli Konstantinopol in uvedli pravoslavno vero. Francoski glasniki Katarine II. in ruskih zmag so razglasili državo za zibelko ljudstev, ki so osvojila in civilizirala Evropo. Takšna mitologija je spodbujala vojne med Rusijo in Turčijo v 19. stoletju in žal spodbuja tudi sedanjo vojno.

Ključne besede: Rusija / kulturna zgodovina / razsvetljenje / nacionalna mitologija / imperializem / Katarina II. / Voltaire

Rusija sama se v 18. stoletju sicer ni zatekala k tezi o »Moskvi, tretjem Rimu«, ki se je pojavila že v 15. stoletju po padcu Konstantinopla (Шви́дковскій; Сини́цына). Tezo so ponovno odkrili in uporabili v 19. stoletju za opravičevanje vojn proti Turčiji. Toda Rim, ki se kar naprej pojavlja v raznih odah in uradnih govorih, je bil zgled za posnemanje in primerjanje. Rusko carstvo je sanjalo, da bi zavzelo Konstantinopol

in uničilo Visoko Porto (Djuvara 278–305). V nadaljevanju bom pustil ob strani rusko politiko tistega časa, pač pa se bom posvetil zgolj njeni ideološki podpori s strani francoskih in francosko govorečih avtorjev iz druge polovice 18. stoletja.¹

Ob koncu [evropske in kolonialne]² sedemletne vojne (1756–1763) je bila Rusija zaveznica Francije in Svetega rimskega cesarstva. Po naročilu Ivana Šuvalova, ljubljenca ruske carice Elizabete, je Voltaire napisal *L'Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre le Grand* (2 zvezka, 1759–1763; glej Voltaire, *Œuvres* 46–47 [Oxford]). Filozof v tem delu opravičuje vojne in reforme carja Petra Velikega, dedka carice na oblasti, da bi ga predstavil kot zglednega civilizatorja, tvorca razsvetljene Rusije. Ko je Friderik II. Pruski, takoj po [avstrijsko-ruskem] zavzetju in plenjenju Berlina, prejel prvi zvezek tega dela, je 31. oktobra 1760 pisal Voltairu: »Povejte mi, prosim, kako ste prišli na misel, pisati zgodovino volkov in medvedov v Sibiriji? [...] Nikakor ne bom bral zgodovine teh barbarov; želel bi si celo prezreti, da sploh naseljujejo našo poloblo.« (Voltaire, *Œuvres* zv. 41, 43–44 [Paris]) Ruska vojska je bila strah vojskujočih se strani. Pod [kratkotrajno] vladavino Petra III., [Katarininega soproga], je Rusija pretrgala prejšnje zavezništvo in podprla Prusijo. Po tej vojni sta Ludvik XV. in vojvoda César Gabriel de Choiseul izdelala novo diplomatsko strategijo: želela sta postaviti pregrado, ki bi zaščitila Evropo pred Rusijo – na severu Švedska (ki je obsegala Finsko), na jugu Turčija, v sredini pa Poljska in Kurlandija. Vendar pa sta ti dve tamponski državi pozneje v tem stoletju izginili, pogoltnile so ju Rusija, Prusija in Avstrija.

Voltaire, ki se je leta 1763 začel dopisovati z rusko carico Katarino II. [ki je l. 1762 s prevratom prevzela žezlo Petra III.],³ je sanjal o ruski invaziji pod zastavo razsvetljenstva: »Rotim Boga, da bi namesto barbarov, ki so se nekoč ulili z ravníc Skitije in z gora Altaja in Kavkaza proti Alpam in Pirenejem, da bi vse opustošili, danes gledali k nam prihajati vojske, ki bodo strmoglavile sodišče inkvizicije.« (Voltaire, »Sur les panégyriques«, 1767; nav. po *Œuvres* zv. 26, 314 [Paris])

Ta duhoviti domislek, po katerem Rusi prevzamejo mesto svojih domnevnih prednikov Skitov, sledi logiki filozofa, ki se neumorno bori za versko strpnost. Po drugi strani pa Voltaire napoveduje znamenito

¹ V tem članku uporabljam prvine svojega dela Stroev, *La Russie*.

² V oglatih oklepajih so tu in v nadaljevanju prevajalčeve kratke dopolnilne informacije, ki olajšujejo razumevanje.

³ Pisma citiram po izdaji Voltaire in Katarina II. *Correspondance 1763–1778*.

lažno oporoko Petra Velikega, sestavljeno [na začetku 19.] stoletja [kot sredstvo zbujanja strahu pred rusko zasedbo Evrope]. Ko je leto [po tej izjavi] izbruhnila vojna med Rusijo in Turčijo (1768–1774), je Voltaire v celoti podprl politiko Katarine II. (Зорин 97–122). Vztrajal je pri nujnosti pregona Turkov iz Evrope. Da bi upravičil to novo križarsko vojno, se je filozof skliceval na strpnost in umetnosti: sultan, nepismen in okrut, mora izgubiti vojno proti ženski. Katarina II. bo kot sodobna Amazonka nosila baklo razsvetljenstva na Vzhodu (»Slava živi v naših dneh / V cesarstvu Amazonke«, Voltaire, »Galimatias pindarique sur un carrousel donné par l'impératrice de Russie«, 1765; nav. po Voltaire, *Œuvres* zv. 8, 486–488 [Paris]). Vojna proti Turčiji stopa v sozvočje s filozofovimi boji proti verskemu fanatizmu, proti sovražnikom enciklopedistov. Voltaire v svoji poslanici ruski carici (»Épître à l'impératrice de Russie«, 1771) razglaša:

Učenka Apolona, Temide in Marsa,
 Ki si na svoj vzvišeni prestol postavila lepe umetnosti,
 Ki razmišljaš kot velikan človeštva in nam pustiš razmišljati,
 Ti, ki te vidimo triumfirati nad tiranom Bizanca,
 In bedastimi predsodki, še odvratnejšimi tirani, [...]
 S severa danes prihaja k nam svetloba.

Élève d'Apollon, de Thémis et de Mars,
 Qui sur ton trône auguste as placé les beaux-arts,
 Qui penses en grand homme, et qui permets qu'on pense,
 Toi qu'on voit triompher du tyran de Byzance,
 Et des sots préjugés, tyrans plus odieux, [...]
 C'est du Nord aujourd'hui que nous vient la lumière.
 (Voltaire, *Œuvres* zv. 10, 435 [Paris])

Na enak način hvali Katarino II. tudi [androgina] »vitezinja« [Charles oziroma Charlotte] d'Éon de Beaumont, ki se šopiri kot amazonka ter želi prodati svoje spise in knjižnico v Rusiji. Carica naj bi osvobodila ženske, zaprte v serajih.⁴ D'Éon piše iz Londona Henriju Foulonu, francoskemu trgovcu v Sankt Peterburgu (25. april 1770):

Ko bi mrtvi imeli oči, se Peter Veliki ne bi pokesal, da je prepustil žezlo svojega imperija enakovredno v rokah žensk in moških [...]. Kot pošten kristjan želim, da bi Mohameda [...] osramotila ženska, da bi vrata serajev vse Azije, zaprta zaradi nečlovečnosti in barbarstva požensčenih moških, odprla zmagovita

⁴ Tak argument se je znova pojavil v 20. stoletju, da bi upravičil ameriške vojaške posege na Vzhodu.

roka Katarine, da bi vsi muslimani, izgnani iz Evrope in Azije, s svojimi mulami vred večno romali v Meko, da bi Sveta dežela padla v roke Rusom in da bi njihova slavna carica za vse čase dvignila zastavo križa v Carigradu, kjer ga je prvič postavila cesarica Helena. [...] Previdnost naj pomaga, da bo rusko orožje v prednosti; ne bom obupal nad tem, da bom po enem ali dveh pohodih gledal, kako bosta Sankt Peterburg in Moskva postala grški provinci ali koloniji, pravi sedež ruskega imperija pa se bo prenesel v Carigrad. (Archives)

A vrnimo se k Voltairu. Kmalu po začetku vojne je Katarini II. predložil svoj izum, ki naj pomaga osvoboditi Grčijo: gre za prilagojeno starodavno orožje, »Tomirisine vozove« s strelci (26. februar 1769; glej Cazes; Heimerdinger). Neuspešno ga je predlagal že Frideriku II. Carica je sicer opravila preizkuse, ki pa so žal razočarali.

Katarina II. je obvestila Voltaira, da so se njene »čete pridružile Grkom, ki so se hoteli ponovno osvoboditi« (27. maj oziroma 7. junij 1770). Filozof ji je predlagal, naj se Grke »prerodi« tako, da se jim vrne stare bogove (»Vrnite ubogim Grkom njihovega Jupitra, njihovega Marsa, njihovo Venero; samo pod temi bogovi so uživali ugled. Ne vem, kakšna usoda jih je posurovila, takoj ko so se pokristjanili«, 13. julija 1770) in obnovi »istmijske igre«. Za izvedbo tega programa bi morala biti Katarina II. »okronana v Konstantinoplu« (Voltaire Katarini II., 28. avgust 1770).

Ko bi bili vi vladarka Carigrada, bi vaše veličanstvo brž ustanovilo čudovito grško akademijo. Priredili bi vam *Kateriniado*, Zevksisi in Fidije bi prekrili deželo z vašimi podobami, propad Otomanskega cesarstva bi slavili v grščini, Atene bi postale ena od vaših prestolnic, grški jezik bi postal univerzalen, vsi veletrgovci v Egejskem morju pa bi vaše veličanstvo prosili za grške potne liste. (Voltaire Katarini II., 14. september 1770)

Voltaire je pritiskal: »Če Vaše Veličanstvo letos ne more zavzeti Konstantinopla, kar me zelo jezi, zavzemite vsaj celotno Grčijo in si odprite prosto pot od Korinta do Moskve. Na zemljevidih bo videti zelo dobro.« (13. julij 1770) Katarina II. je odvrnila: »Samo od Grkov je odvisno, ali bodo oživili Grčijo; sama sem storila vse, da bi zemljevide krasila prometna pot od Korinta do Moskve.« (2. oz. 13. avgusta 1770)

Čez pet let se je carica spomnila na to, ko je organizirala praznovanje sklenitve miru s Turčijo; na njeno zahtevo sta arhitekta Vasilij Bajenov in Matvej Kazakov na travniku v Moskvi zgradila miniaturo morja in ozemelj, kjer je potekala vojna. Matvej Kazakov je poleg tega uporabil podobo katedrale svete Sofije v Carigradu pri gradnji Petrovske

palače v Moskvi (1776–1780). Več spomenikov v Carskem Selu obuja spomin na ruske zmage. Charles Cameron je v bližini Carskega Sela zgradil mesto Sveta Sofija (1782–1788), zasnovano kot idealno mesto razsvetljenstva. V njegovem središču stoji cerkev, replika znamenite katedrale (prim. Shvidkovsky).

Ko je vojna [s Turčijo] zastala, je Voltaire prerokoval: »Zgodilo se bo, da se bo Mustafa čez deset let sprl z vami; z vami se bo pričkal zaradi Krima, vi pa mu boste vzeli Bizanc. Saj ste že navajeni na delitve; turško cesarstvo se bo razdelilo in v Atenah boste dali izvajati Sofoklejevega *Ojdipa*.« (Voltaire Katarini II., 13. februarja 1773) Čez pet let se je vrnil k obtožbam: »Upam, da bo vaše veličanstvo kmalu imelo v popolni lasti to kraljestvo Toanta in Ifigenije [tj. Krim], ki je nekdaj tako slovelo v Grčiji, a ga je turška vlada tako poneumila. Razbarbarizirali ga boste.« (Voltaire Katarini II., 13. maj 1778) Leta 1783, deset let po prvem pismu, si je Rusija priključila Krim. Naj poudarimo formulo »že navajeni na delitve«: Voltaire [tako očitno] podpira rusko politiko do Poljske (prim. Rostworowski; Fiszer); po delitvi Poljske leta 1772 sta res sledili še dve delitvi v letih 1793 in 1795.

Med [rusko-turško] vojno v letih 1768–1774 so bili ruski cilji zelo široki: njihove čete so zasedle Moldavijo in Vlaško (prim. Mihaila in Stroeve), sedemdeset grških otokov pa je oblikovalo republiko pod ruskim protektoratom (prim. СМІЛЯНСКАЯ idr.). Ruska flota, poslana v Sredozemlje, je podpirala egipčanske in sirske bege, ki so se upirali otomanski nadvladi (prim. БАЗИЛИ; Amin Ghali). Navsezadnje je Rusija morala predati svoje osvojitve, a ni opustila svojih načrtov.

Leta 1775 je Katarina II. imenovala grškega učenjaka Eugène Voulgarisa, prevajalca Voltaira, za nadškofa province Herson. Leta 1778 je ustanovila mesto in vojaško pristanišče Herson na kraju, kjer se je domnevno nahajalo starodavno mesto s tem imenom in v katerem je bil konec 10. stoletja krščen kijeovski knez Vladimir. Carica je zaupala razvoj te province svojemu morganatskemu možu Grigoriju Potemkinu. Tako so se dežele ob Črnem morju simbolično pojavile kot sveta dežela, zibelka ruske pravoslavne vere.

Leta 1780 sta se Katarina II. in Jožef II. srečala v Mohilevu. Rusija in Sveto rimsko cesarstvo sta se začela diplomatsko in vojaško zblíževati. To zavezništvo je predvidevalo vojno proti Turčiji. Aleksander Bezborodko je pod vodstvom kneza Potemkina pripravil »grški projekt«. Ta projekt je med drugim predvideval ustanovitev neodvisne države Dakije, sestavljene iz dežel Moldavije, Vlaške in Besarabije, pod oblastjo dednega vladarja grške (pravoslavne) veroizpovedi. Ta država naj bi bila namenjena knezu Grigoriju Potemkinu. Če bi zavezniki

zavzeli Carigrad in uničili Turčijo, bi na razvalinah osmanske Porte ustanovili pravoslavno cesarstvo, v katerem bi vladal veliki knez Konstantin, vnuk Katarine II.

Carica se je posvetila zgodovinskim raziskavam, ki so poleg ostalega upravičevale njeno politiko. Prebrala je knjigo Jeana Sylvaina Baillyja *Histoire de l'astronomie*, v kateri je avtor na podlagi arheoloških odkritij akademika Petra Pallasa sklepal, da je bila Sibirija domovina modrecev, da so od tam izšle vse civilizacije in da so Skiti eden najstarejših narodov. Katarina II. je prosila Friedricha Melchiorja Grimma, svojega privilegirane dopisnika in kulturnega agenta v Parizu, naj ji pošlje vsa astronomova dela. Bailly je res poslal zbirko svojih del s povzetki, ki je aprila 1787 prispela v Peterburg. V pismu carici z dne 6. maja 1788 je astronom trdil, da je jug Rusije zibelka civilizacije:

Znanosti so se rodile na delu njenih obsežnih ozemelj; in če lahko, gospa, predvidim rezultate dela, s katerim se trenutno ukvarjam, si bom dovolil vašemu veličanstvu zagotoviti, da so bile prvotne ustanove ustvarjene na območju Azova in Astrahana. Tu se je spočel genij; mislim, da lahko rečem, da bom tja vrnil tako izvor umetnosti kakor izvor znanosti in bajk. Od tod so prišli osvajalci in učitelji, ki so prečkali Kavkaz in ustanovili narode, ki so blesteli v nam znani antiki [...] (nav. po Stroevev, *La Russie* 113).

Tudi tokrat se je širjenje razsvetljenstva izkazalo za osvajanje.

Te teze se odražajo v slavilni ruski poeziji, naslovljeni na carico, v simboliki javnih praznikov in v organizaciji znamenitega potovanja ruskega dvora na Krim leta 1787. Udeležila sta se ga cesar Jožef II. in poljski kralj Stanislav Avgust Poniatowski. Rusija se je predstavljala kot dedinja antične Grčije in Bizanca ter hkrati kot dedinja Skitov in Amazonk. Dve nasprotujoči si podobi sta se združili. Katarina II. v svojih *Beležkah o ruski zgodovini* (1. zvezek, 1787) Skite, domnevne prednike Rusov, predstavlja kot bojavnike, polne kreposti in modrosti, katerih najboljši primer je Anakarsis. Živel so ob Kaspijskem, Azovskem in Črnem morju, na bregovih rek Don in Dneper. Mesto Kijev naj bi ustanovili knezi iz dežel, ki so jih Grki imenovali skitske; govorili so isti jezik kot Slovani. Carica je opisala skitske ženske kot bojevnice, ki so spremljale svoje moške na bojnem polju (Екатерина II. 19–29).

Vojna Rusije in Svetega rimskega cesarstva proti Turčiji se je začela leta 1787 in je trajala do leta 1791. Grof Volney je v svojem delu *Considérations sur la guerre actuelle des Turks en 1788* zapisal, da se bosta Sirija in Egipt, državi, ki ju je zatrl turški despotizem, prerodili

ter si povrnili nekdanji sijaj in svobodo. Volney je Ruse pozval, naj izvedejo veliki projekt:

Pregnati barbarske osvajalce, nevredne gospodarje, iz teh čudovitih dežel! Ustanoviti sedež novega imperija na najsrečnejšem kraju na svetu! Med svoje posesti prišteti najbolj znane države in zavladata Bizancu in Babilonu, Atenam in Ekbatanu, Jeruzalemu, Tiru in Palmiri! Kaj je bolj plemenitega kot osvoboditi številna ljudstva izpod jarma fanatizma in tiranije! Priklicati umetnosti in znanosti nazaj v svojo domovino, odpreti novo pot zakonodaji, trgovini in industriji! Če je le mogoče, izbrisati slavo starega Vzhoda s slavo od mrtvih vstalega Vzhoda. (Volney 664–665)⁵

Pod njegovim peresom se je Rusija spremenila v svetovni imperij in obljubljeni dežel, deželo duhovnega preporoda.

Rusija v tej vojni sicer ni dosegla ničesar in je, tako kot v prejšnji vojni proti Turčiji, to nadoknadila s Poljsko, ki je bila razdeljena v letih 1793 in 1795. Avstrija in Prusija, ki sta brez večjega uspeha vodili vojno proti revolucionarni Franciji, sta si privoščili svoj del pogače. Na predvečer tretje delitve Poljske je Katarina II. pisala Grimmu (16. oziroma 27. septembra 1795):

Pri delitvi nisem dobila *niti pedi Poljske*, temveč to, kar Poljaki sami še vedno imenujejo Rdeča Rusija [Rdeča Rutenija, tj. Galicija], kijevski palatinat, Podolje, Volinijo, katere glavno mesto je bil Vladimir [...]. Ker torej nisem dobila *niti pedi Poljske*, tudi ne morem prevzeti naziva poljske kraljice. [...] Nimam v posesti *niti pedi Poljske* [...]. (SIRIO 647)

Da bi prepričala samo sebe, je carica trikrat ponovila isto formulo, ki je ustrezala ruskemu reku »ne odstopiti niti pedi zemlje«. Menila je, da je preprosto dobila nazaj nekdanja ruska ozemlja. Ukrajinski in ruski zgodovinarji so natančno preučili uradne argumente za ti dve zadnji delitvi (prim. Портнов; Каменский).

Jeseni leta 1796 je francosko govoreči poljski pisatelj Jan Potocki prek grofa Platona Zubova poslal svoja dela Katarini II. (Potocki, *Correspondances* 47–50). V njih je grof Potocki združil pričevanja avtorjev iz antike in srednjega veka ter slovanskim narodom, zlasti Rusom, ponudil laskavo genealogijo, ki jih je popeljala nazaj do zore časov. Bili naj bi neposredni potomci Skitov. To naj bi med drugim dokazalo, da je razširitev carstva do njegovih »naravnih mej«, Črnega morja in Kavkaza, sledila geografski in zgodovinski nujnosti. Rusija si je prepro-

⁵ Glej tudi pisma Volneyja Grimmu (1787, 1788), kjer slavi Katarino II. (Stroevev, *La Russie* 114–116).

sto povrnila dežele svojih prednikov: »Slovansko žezlo carjev se danes dviga nad vsem, kar so stari imenovali Skitija: sega celo do Kavkaza in Imavskega gorovja [Himalaje].« (Potocki, *Fragments* 10)

Katarina II. je umrla novembra 1796 in od teh spisov ni imela koristi. Grof Potocki pa je začel diplomatsko kariero v času vladavine Aleksandra I. Njegov »azijski sistem« je predvideval, da bo Rusija z orožjem in trgovsko dejavnostjo osvobodila Armenijo, Baku spremenila v pomembno trgovsko središče, razširila svoj vpliv v Perziji in Srednji Aziji ter nadzorovala kopensko trgovino z Indijo, ne da bi pri tem pozabila na morebitno prevlado v teh deželah.

Sklep

Kot smo videli, so francoski in francosko govoreči avtorji, ki so si prizadevali za naklonjenost Katarine II., predstavljali Rusijo kot dedinjo antične civilizacije, določeno, da prerodi Grčijo. Vojne proti Turčiji so spodbujale politično mitologijo, ki je opravičevala rusko stvar. Uradni cilj ruskega imperija je bil osvoboditi pravoslavna ljudstva izpod muslimanskega jarma. Z drugimi besedami, zavzeti Krim, Moldavijo, Vlaško in grške otoke. Nato zavzeti Istanbul, osvojiti Sirijo in Palestino ter okrepiti svojo prisotnost na Kavkazu. Potem napasti še Perzijo. Da ne pozabimo delitve Poljske s Prusijo in Avstrijo ter priključitve ukrajinskih, beloruskih in baltskih dežel.

Ozemeljska širitev in ustanavljanje novih mest na jugu države sta omogočila, da so bili Rusi predstavljeni kot potomci Skitov in Amazonk ter zakoniti dediči kijevskih knezov, ki so napadli Konstantinopol in uvedli pravoslavno vero. Francoski slavlci Katarine II. in ruskih zmag so to državo razglasili za zibelko ljudstev, ki so osvojila in civilizirala Evropo.

Ta militantna mitologija je nato napajala vojne med Rusijo in Turčijo v 19. stoletju in na žalost napaja vojne še danes. Putin se ima za zgodovinskega dediča Ivana Groznega, Petra Velikega, Stalina in za »zedinitelja ruskih dežel«. Tisti okrog njega ponovno uporabljajo argumente iz 18. stoletja, da bi upravičili vojno in priključitev ukrajinskih ozemelj, vključno s pokrajino Herson, ki jo nadškof Tihon, Putinov nekdanji spovednik, predstavlja kot Sveto deželo. Da ne omenjamo vojaške prisotnosti v Siriji, priključitve dela Gruzije in krepitev vojaškega sodelovanja z Iranom.

Iz francoščine prevedel Marko Juvan.

ARHIVSKI VIRI

Archives du ministère des Affaires étrangères, Mémoires et documents, France, vol. 2187, f. 65.

LITERATURA

- Amin Ghali, Ibrahim. *Ali Bey el-Kébir et les origines de la pénétration russe en Égypte*. Atelier d'Alexandrie, 1979.
- Cazes, Jean. »Voltaire inventeur des tanks«. *Mercur de France*, let. 138, št. 521, 1920, str. 405–414.
- Djuvara, Trandafir G. *Cent projets de partage de la Turquie*. Paris, F. Alcan, 1914.
- Fiszer, Stanislaw. *Image de la Pologne dans l'œuvre de Voltaire*. Voltaire Foundation, 2001.
- Heimerdinger, Gabriel. »Voltaire et son chariot de guerre, 1756–1757, 1769–1770, d'après sa correspondance«. *La Revue d'artillerie*, let. 57, 1934, str. 587–607.
- Mihaila, Ileana, in Alexandre Stroeve. *Ériger une République souveraine, libre et indépendante (Mémoires de Charles-Léopold Andreu de Bilistein sur la Moldavie et la Valachie au XVIIIe siècle)*. Editure Roza Vânturilor, 2001.
- Potocki, Jean. *Correspondance*. Zv. 5, Peeters, 2006.
- Potocki, Jean. *Fragments historiques et géographiques sur la Scythie, la Sarmatie et les Slaves*. Zv. 1, Dans la librairie des Écoles, 1796.
- Rostworowski, Emmanuel. »Voltaire et la Pologne«. *Studies on Voltaire and the eighteenth century – SVEC*, no. 62, Institut et musée Voltaire, 1968, str. 101–121.
- Shvidkovsky, Dimitri. *The Empress and the Architect: British Architecture and Gardens at the Court of Catherine the Great*. Yale University Press, 1996.
- SIRIO – *Sbornik Imperatorskago Russkago istoricheskago obshchestva*. (СИРИО – Сборник Императорскаго Русскаго историческаго общества). 23. zv., St. Peterburg, 1878.
- Stroeve, Alexandre. *La Russie et la France des Lumières: Monarques et philosophes, écrivains et espions*. Institut d'études slaves, 2017.
- Volney. *Œuvres*. Fayard, 1998.
- Voltaire in Katarina II. *Correspondance 1763–1778*. Ur. A. Stroeve, NON LIEU, 2006.
- Voltaire. *Œuvres complètes*. Ur. L. Moland, Paris, Garnier frères, 1877–1885.
- Voltaire. *Œuvres complètes*. T. 46 (*Anecdotes sur le czar Pierre le Grand; Histoire de l'empire de Russie sous Pierre le Grand*). Ur. Michel Mervaud idr., Oxford, Voltaire Foundation, 1999.
- Базилн, Константин. Палестина и Сирия под турецким правительством. Éditions de Littérature Orientale, 1962.
- Екатерина II. *Записки касательно Российской Истории*. Zv. 1, Typographie impériale, 1787.
- Зорин, Андрей. *Кормя двуглавого орла... Литература и государственная идеология в России в последней трети XVIII - первой трети XIX века*. NLO, 2004.
- Каменский, Александр. »Отторженная возвратих: разделы Польши и концепция собирания русских земель«. *Труды по россиеведению*, let. 6, 2015–2016, str. 220–262.
- Портнов, Андрей. »Польша приобретенная, но не обретенная«. *Отечественные записки*, let. 50, št. 5, 2012, <https://strana-oz.ru/2012/5/polsha-priobretennaya-po-ne-obretennaya>.

Синицына, Нина. Третий Рим. Indrik, 1998.

Смилянская, Ирина, Елена Смилянская, Михаил Велижев. *Россия в Средиземноморье, Архителагская экспедиция Екатерины II*. Indrik, 2011.

Швидковский, Дмитрий. «Ренессансные черты в русской архитектурной культуре и дипломатия Венеции конца XV века». *Культура и искусство*, лет. 1, 2011, https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=58026.

How the Russian National Idea Came into Being: The Expansionist Wars and the French Enlightenment

Keywords: Russia / cultural history / Enlightenment / national mythology / imperialism / Catherine II / Voltaire

In the eighteenth century, the Russian Empire saw Rome as a model to be emulated and the Ottoman Porte as an enemy to be destroyed. French and French-speaking authors such as Voltaire, Friedrich Melchior Grimm, the Chevalier d'Éon, Jean Sylvain Bailly, Volney, the Prince de Ligne, Jean Potocki and others portrayed Russia in their works and in their correspondence with Catherine II as the heir to ancient civilization who was destined to revive Greece. The wars against Turkey fueled a political and military mythology that developed in Russia and Europe. The official goal was the liberation of the Orthodox peoples from the Muslim yoke, i.e. the invasion of Crimea, Moldavia and Wallachia as well as the Greek islands. Further goals were the capture of Istanbul, the conquest of Syria and Palestine, the strengthening of the Russian presence in the Caucasus and the attack on Persia. Finally, Poland was to be divided with Prussia and Austria and Ukrainian and Belarusian territories annexed. Territorial expansion and the founding of new cities in the south of the country enabled the Russians to present themselves as descendants of the Scythians, Sarmatians and Amazons and as the legitimate heirs of the princes of Kiev, who had attacked Constantinople and introduced the Orthodox religion. French heralds of Catherine II and Russian victories declared the country to be the cradle of the peoples who had conquered and civilized Europe. This warlike mythology fueled the wars between Russia and Turkey in the nineteenth century and unfortunately also the current war.

1.01 Izvirni znanstveni članek / Original scientific article

UDK 930.85(470)"17"

DOI: <https://doi.org/10.3986/pkn.v47.i1.10>